

RETNINGSLINJER

Retningslinjer for anmeldelse ved brudd på kulturminneloven

Ved brudd på kulturminneloven risikeres tap av kulturminner og deres kildeverdi. Hensikten med denne veilederen er å få en god og ensartet anmeldelsespraksis i kulturminneforvaltningen.

Straff skal ha en allmennpreventiv effekt, det vil si at straffen virker avskrekkende på andre som får høre om saken. Straff kan også ha en preventiv effekt for den straffede, slik at vedkommende ikke begår nye overtredelser i framtiden.

Terskelen for at noe er straffbart er lav ved overtredelse av kulturminneloven. Anmeldelse er likevel bare ett av flere virkemidler forvaltningen rår over. Informasjon og veiledning, samt avtaler eller vedtak om tilbakeføring eller retting, er andre virkemidler som alltid må vurderes. Det er imidlertid viktig at en ikke er for tilbakeholden med å anmelde, da det kan føre til at respekten for kulturminneloven og tilliten til forvaltningen svekkes hos publikum. Av samme grunn er det viktig at tips fra publikum om ulovlige forhold alltid følges opp, herunder med en anmeldelse dersom ikke andre virkemidler er bedre egnet.

Anmeldelsessaker kan være tid- og ressurskrevende, og saker som anmeldes må følges opp overfor politiet fram til en eventuell rettskraftig dom. Det er derfor viktig at grunnlaget for anmeldelsen (bl.a. kulturminnets vernestatus og alder) er korrekt.

HVEM KAN ANMELDE PÅ VEGNE AV KULTURMINNEFORVALTNINGEN

Riksantikvaren, fylkeskommunene, forvaltningsmuseene, Miljødirektoratet, Sametinget og Kulturdepartementet eller den Kulturdepartementet bemyndiger, kan anmelde overtredelser av kulturminneloven.

Det er likevel fylkeskommunen og Sametinget som i hovedsak har anmelderansvaret, med unntak av lovbrudd som oppdages av en av de andre forvaltningsinstitusjonene med myndighet til å anmelde. Er det tvil om forholdet bør anmeldes, skal Riksantikvaren konsulteres.

Når det gjelder ulovlig innførsel eller utførsel av kulturminner, med unntak av forhold som berører fartøy, er det Kulturdepartementet (eller den Kulturdepartementet bemyndiger) som anmelder. Kulturdepartementet har også ansvar for tilbakelevering av kulturgjenstander som befinner seg i Norge, men som er ulovlig fjernet fra en stat som er part i en tilbakeleveringsavtale der Norge også er part.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har i denne sammenheng et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

Riksantikvaren
Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo
Tlf 22 94 04 00
E-post: postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

GENERELT OM NÅR ANMELDelse SKAL SKJE

Anmeldelse skal alltid skje når:

- kulturminnet har blitt påført betydelig skade og/eller betydelig kildeverdi har gått tapt tiltaket har skjedd i strid med pålegg eller advarsel
- handlingen er et gjentatt forhold
- det for øvrig foreligger skjerpene omstendigheter

Følgende forhold bør anmeldes:

Automatisk fredete kulturminner

- Når det er satt i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredete kulturminner (jf. kulturminneloven § 3). Det samme gjelder for tiltak innenfor sikringssonen.
- Når undersøkelsesplikten ikke er overholdt (jf. kulturminneloven § 9).

Løse kulturminner

- Skade på løse kulturminner (jf. kulturminneloven § 12).
- Manglende overholdelse av meldeplikt (jf. kulturminneloven § 13 annet ledd).
- Den som beholder løse kulturminner som er statens eiendom, kan også anmeldes for underslag, jf. straffelovens bestemmelser.

Skipsfunn

- Skade på mer enn hundre år gammelt skipsfunn.
- Manglende overholdelse av meldeplikt (jf. kulturminneloven § 14 tredje ledd).
- Den som tar opp og beholder vrakdel, last eller annet fra skipsfunn kan også anmeldes for tyveri, jf. straffelovens bestemmelser.

Fredete fartøy

- Tiltak som er i strid med fredningen.

Fredete byggverk og anlegg

- Tiltak som er i strid med fredningen.

Fredete områder

- Tiltak som er i strid med fredningen.

Fredete kulturmiljøer

- Tiltak som er i strid med fredningen.

Utførsel av kulturgjenstander

- Utførsel fra Norge uten tillatelse, eller forsøk på tilsvarende, av kulturgjenstander som nevnt i kulturminneloven § 23 med forskrifter.

Innførsel av kulturgjenstander

- Innførsel til Norge uten tillatelse fra opphavlandet, eller forsøk på tilsvarende, av kulturgjenstander som nevnt i kulturminneloven § 23a med forskrifter.

Flere straffbare forhold

Foreligger det flere straffbare overtredelser av kulturminneloven, skal disse sees i sammenheng ved vurderingen av om anmeldelse skal foretas.

TIDSPUNKT FOR ANMELDELSE

Anmeldelse bør sendes straks det foreligger mistanke om straffbar overtredelse av kulturminneloven, og senest innen 3 måneder etter at forholdet er oppdaget. Ved mistanke om at gjerningspersonen kan forsvinne eller at viktige bevis kan gå tapt, bør politiet varsles muntlig før skriftlig anmeldelse sendes.

En rask anmeldelse er viktig for at bevis skal kunne sikres av politiet og for at forholdet ikke skal foreldes. Kommer saken opp for retten først lang tid etter at lovbruddet ble begått kan dette medføre lavere straff, jf. straffeloven § 78. Videre vil den preventive effekten kunne reduseres.

En anmeldelse foretas uavhengig av et eventuelt krav om retting, jf. § 8 tredje ledd.

HVA SKAL ANMELDENSEN INNEHOLDE?

En anmeldelse er en melding til politiet om et mulig straffbart forhold. Den bør utformes slik at det er lett for politiet å sette seg inn i saken. Anmeldelsen bør redegjøre for alle forhold som kan ha betydning for om forholdet er straffbart.

Anmeldelsen skal beskrive:

- om antatt gjerningsperson eller ansvarlig foretak (f.eks. selskap, forening eller offentlig etat) er kjent (angis tidlig i anmeldelsen)
- navn og kontaktinformasjon på antatt gjerningsperson eller ansvarlig foretak (hvis kjent)
- om mistenkte tidligere har fått pålegg, advarsler eller orientering angående det berørte kulturminnet/kulturmiljøet
- hvilken eller hvilke bestemmelser i lov eller forskrift som er overtrådt
- hvilket kulturminne/område/kulturmiljø som er rammet (Kulturminne ID, vernestatus og kulturminnets datering)
- beskrivelse av hvordan kulturminnet har blitt skadet, gjerne underbygget med fotografier
- når forholdet skjedde eller antas å ha skjedd
- når forholdet ble oppdaget og av hvem
- navn og kontaktinformasjon på eventuelle vitner
- navn på minst to personer i forvaltningen som politiet kan kontakte

Følgene momenter er viktig å få med i anmeldelsen, men kan ettersendes innen rimelig tid siden de kan være mer tidkrevende å utforme:

- redegjørelse for skadens påvirkning på kulturminnet/kulturmiljøet
- vurdering av hvor alvorlig skaden er
- vurdering av om kildeverdien er skadet eller har gått tapt
- hvem som kan kontaktes for utdypet forklaring til politiet

HVEM SKAL HA ANMELDENSEN?

Anmeldelsen sendes til det lokale politidistriktet der den straffbare overtredelsen har funnet sted. Når et mulig straffbart forhold anmeldes bør også berørte regionale forvaltningsinstitusjoner (nevnt ovenfor), Riksantikvaren og Økokrim, motta kopi av anmeldelsen. Når det gjelder ulovlig innførsel eller utførsel av kulturminner, med unntak av forhold som berører fartøy, bør også Kulturdepartementet motta kopi av anmeldelsen.

ANMELDELSER SKAL UNNTAS OFFENTLIGHET

Av hensyn til etterforskningen skal den anmeldte gjerningspersonen ikke underrettes om anmeldelsen. Anmeldelsen skal ikke offentliggjøres eller meddeles andre som ikke har strengt saklig behov for underretning jf. offentleglova § 24 andre ledd. Tvilsspørsmål må avklares med politiet på forhånd.

FORELDELSE

Hovedregelen er at foreldelsesfristen er 5 år fra tidspunktet det straffbare forholdet er opphørt. (jf. straffeloven kapittel 15 om foreldelse og Ot. prp. nr. 50 (1998-99) s. 36 og 44).

Foreldelsesfristen er 10 år dersom lovbruddet har medført betydelig skade på kulturminner eller kulturmiljøer av særlig nasjonal eller internasjonal betydning. (Generalklausulen i straffeloven § 242 første ledd)

Foreldelsesfristen er 10 år dersom det dreier seg om inndragning av gjenstander brukt eller ment til bruk ved den straffbare handlingen (jf. straffeloven § 69).

Besittelse av løse kulturminner omfattet av statens eiendomsrett er et eksempel på et straffbart forhold som ikke er opphørt (jf. straffeloven § 87). I praksis betyr dette at forholdet ikke foreldes så lenge den ulovlige besittelsen pågår.

OPPFØLGING AV ANMELDELSE

En anmeldelse krever oppfølging av den som anmelder gjennom hele prosessen, gjennom møter og befaringer med politiet, og ved å tilby supplerende informasjon. Få kontaktinformasjonen til sakens politijurist og etterforsker tidlig i prosessen. Muntlig kommunikasjon bør dokumenteres skriftlig. Purringer på saken til politiet skal skje med kopi til statsadvokaten.

Dersom anmeldelsen blir henlagt, skal anmelder vurdere om henleggelsen skal påklages iht. straffeprosessloven § 59a. Fristen for dette er tre uker

Henleggelsen bør alltid påklages dersom:

- begrunnelsen for henleggelse er uriktig
- saken er prinsipielt viktig
- henleggelsen kommer som følge av en uheldig praksis hvor kulturminnekriminalitet
- gjentatte ganger er blitt nedprioritert av politiet

Dokumenter som viser utfallet av saken skal sendes i kopi til Riksantikvaren. Dersom det anmeldte forholdet gjelder ulovlig utførsel eller innførsel sendes kopi til Kulturdepartementet.

ANDRE KRAV SOM KAN STILLES I FORBINDELSE MED EN ANMELDELSE

I forbindelse med en anmeldelse kan det være nødvendig å stille flere krav.

Erstatning

Kulturminneforvaltningen kan fremme erstatningskrav i straffesaken for det økonomiske tapet den har fått som følge av lovbruddet. Dette kan f.eks. være utgifter til befaring, reparasjon, retting, registrering, utgraving, konservering o.l. (jf. straffeprosessloven §§ 3 og 427). Det avtales med politiet når erstatningskravet skal sendes inn.

Vedtak om retting

I mange anmeldelsessaker er det også aktuelt å fatte et vedtak om retting etter kulturminneloven § 8 tredje ledd. Dersom utgifter til retting er knyttet til et eventuelt erstatningskrav i anmeldelsen, er det viktig at politiet gjøres oppmerksom på dette. Et eventuelt erstatningskrav for kostnader til retting må umiddelbart frafalles dersom anmeldte dekker de samme kostnadene i tråd med vedtak om retting. (Se [egen veileder om retting](#))

Inndragning og tilbakelevering

Har mistenkte hatt utbytte av den straffbare handlingen, skal dette opplyses i anmeldelsen. Utbytte bør kreves inndratt (jf. straffeloven §§ 67 og 68).

Ulovlige ervervede gjenstander skal også kreves inndratt/tilbakelevert.

Det samme gjelder gjenstander som har vært brukt eller bestemt til bruk ved den straffbare handlingen, jf. straffeloven § 69, (f.eks. metalldetektor, båt og annet kjøretøy som har vært brukt til utførelsen av den straffbare handlingen.) Istedenfor gjenstanden kan hele eller deler av gjenstandens verdi kreves inndratt.

Rettighetstap

Har mistenkte brukt sin fag- eller yrkeskunnskap i forbindelse med lovbruddet, bør det opplyses om dette i anmeldelsen, med tanke på at retten til å utøve yrket, faget eller fritidsaktiviteten kan fradømmes (jf. straffeloven §§ 56 og 5).